

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

С. Л. БОКОВА, кандидат економічних наук,
доцент кафедри глобальної економіки
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
e-mail: Lana.ganna@mail.ru

О. В. БОКОВ, кандидат наук з державного управління,
старший науковий співробітник,
завідувач науково-дослідної лабораторії
*Інститут підготовки кадрів Державної
служби зайнятості України*
e-mail: aleksbokov@ukr.net

Анотація. Досліджено проблему забезпечення продовольчої безпеки країн світу, яка є складовою міжнародної безпеки, що особливо актуально в умовах посилення процесів глобалізації. Основна складність у вирішенні цього питання пов'язана з недостатністю продовольства та обмеженістю природних ресурсів, підвищенням цін на продукти харчування на світових ринках при зростанні населення планети стрімкими темпами.

Розглянуто проблеми економічного і технічного розвитку, які нещодавно були актуальними лише для окремих держав, а нині отримують глобальний вимір, тобто більш наполегливо потребують для свого вирішення скоординованих дій усього світового співтовариства. Одним із таких важливих питань є забезпечення продовольством і сільськогосподарською сировиною. Створення основ продовольчої безпеки – це системне завдання, вирішення якого починається зі світового рівня і має доходити до кожної окремої людини.

Україна нарівні з іншими країнами може бути стабілізатором світового продовольчого ринку та джерелом підтримки продовольчої безпеки країн із несприятливими природно-кліматичними умовами ведення сільськогосподарського виробництва.

Передбачено різні сценарії подальшого розвитку глобальної агропродовольчої системи. За одним сценарієм – продовольча допомога країнам, що розвиваються, матиме вирішальне значення. Інший сценарій розвитку передбачає розширення виробничих потужностей та доступ найбідніших країн на ринок продовольства.

Ключові слова: глобалізація, сільськогосподарська продукція, ринок, продовольча безпека

Актуальність. Питання забезпечення продовольчої безпеки країн світу, яка є складовою міжнародної безпеки, набуває особливої актуальності в умовах посилення процесів глобалізації. Особливе загострення

вищезазначеного питання пов'язане з недостатністю продовольства та обмеженістю природних ресурсів, підвищенням цін на продукти харчування на світових ринках при зростанні населення планети стрімкими темпами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий вклад у дослідження питання забезпечення продовольчої безпеки як елемента економічної безпеки країни внесли такі вчені, як: О. Г. Білорус, В. І. Власов, Б. Й. Пасхавер, П. Т. Саблук та інші. У їхніх працях широко висвітлені питання, пов'язані з глобалізацією світової економіки і проблеми забезпечення населення планети продуктами харчування [1–4].

Мета дослідження – аналіз чинників формування продовольчої безпеки країни з урахуванням глобалізаційного впливу.

Матеріали і методи дослідження. У дослідженні було використано такі методи: економіко-статистичні; метод зіставного аналізу; метод експертних оцінок; методи прогнозування, а також методи наукової абстракції, аналізу і синтезу.

Результати дослідження та їх обговорення. Наприкінці ХХ століття світова економіка отримує нову якість: важливою формою й одночасно новим етапом інтернаціоналізації господарського життя стає глобалізація. Вона охоплює важливі процеси соціально-економічного розвитку світу, сприяє прискоренню економічного зростання та модернізації. Глобалізація (від лат. *globus* – куля, фр. *global* – всезагальний) – об'єктивний процес формування, організації, функціонування та розвитку принципово нової всесвітньої, глобальної системи на основі поглиблюючого взаємозв'язку і взаємозалежності в усіх сферах міжнародного співтовариства.

Водночас, глобалізація породжує нові суперечності й проблеми у світовій економіці. Ціла низка проблем економічного і технічного розвитку, які нещодавно були актуальними лише для окремих держав, отримують нині глобальний вимір, тобто більш наполегливо потребують для свого вирішення скоординованих дій усього світового співтовариства. Одним із таких важливих питань є забезпечення продовольством і сільськогосподарською сировиною. Створення основ продовольчої безпеки – системне завдання, вирішення якого починається зі світового рівня і має доходити до кожної окремої людини.

Продовольча безпека означає фізичний і економічний доступ всіх людей у будь-який час до безпечного й поживного продовольства, якого достатньо для забезпечення фізіологічних потреб і здорового життя.

За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації об'єднаних націй (далі – ФАО), у 2015 р. у світі страждали від голоду понад 805 млн осіб або кожна дев'ята. На сьогодні у 63 державах, що розвиваються, з 1992 до 2015 р. частка голодуючого населення зменшилася вдвічі. У 2014 р. основними донорами цієї програми були США (1,9 млрд дол.), Великобританія (364 млн дол.), Канада (320 млн дол.), ЄС (306 млн дол.), Німеччина (225 млн дол.), Саудівська Аравія (164 млн дол.) [5].

Проте, навіть при збереженні стійкої тенденції зростання обсягів аграрної продукції, що характерно для кінця ХХ і початку ХХІ століття, вирішення продовольчої проблеми залишається неоднозначним. Так, при

збільшенні споживання продовольства у світі зберігаються відмінності за групами країн. У розвинених країнах споживання наближається до нормативу ФАО, удосконалюються його структура і якість. У країнах, що розвиваються, пріоритет надається підвищенню забезпеченості продовольством, якість залишається на другому плані.

Для мільярда людей стандарт нормального харчування не буде досягнений навіть у віддаленій перспективі. Стабільність продовольчого забезпечення та підвищення якості продуктів характерні для індустріальних країн, де досягнуто оптимальне споживання хлібопродуктів та цукру, наближається до нормативу забезпеченість зерном, олією, збільшується в раціоні частка продуктів тваринного походження, а також продуктів, що характеризують національні особливості споживання, які підвищують якість харчування.

Сучасна глобалізаційна модель розвитку світової агропродовольчої системи, заснована на міжнародному поділі праці, не здатна стабільно функціонувати, уникаючи дисбалансів, що пов'язано із суттєвим впливом природно-кліматичного фактору на виробництво та обіг продовольства, специфікою виробничих циклів, нестійкістю та непередбачуваністю продовольчої кон'юнктури. Переваги отримують лише деякі країни світу, деформаційні процеси проявляються у продовольчих кризах та проблемах голоду, які з часом збільшуються у масштабах.

Необхідно кардинально переглянути і створити нову модель розвитку світової агропродовольчої системи, засновану на взаємній координації з використанням глобалізаційних переваг. Розвинені країни світу мають змінити свою продовольчу політику останніх років та програми з інтенсифікації біопалива.

У країнах, що розвиваються, аграрний розвиток має поєднуватися зі стратегією продовольчої безпеки, основними завданнями якої є:

а) забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва, а продовольчу допомогу використовувати лише в надзвичайних ситуаціях;

б) підтримання стабільності продовольчого забезпечення за рахунок скорочення коливань виробництва та врожайності, адекватного управління національними запасами виробництва, розвитку транспортної інфраструктури та системи збуту;

в) забезпечення доступу всіх мешканців до наявного продовольства шляхом політики перерозподілу доходів, збільшення зайнятості та споживання [6, с.152].

Благополучні щодо продовольчого забезпечення країни є стабілізаторами світового продовольчого ринку (таким стабілізатором за наявних природних умов може бути й Україна) та джерелами підтримки продовольчої безпеки країн із несприятливими природно-кліматичними умовами ведення сільськогосподарського виробництва. Так, за висновками Єврокомісії, в Україні є потенціал для збільшення виробництва зерна на 70%. Таким чином, з огляду на величезні ресурсні можливості, Україна

може заявити про себе, як про крупного гравця на світовому продовольчому ринку.

Середньодобовий раціон, згідно з рекомендаціями ФАО, має становити 3000 ккал., в Україні цей показник майже відповідає вимогам. Водночас, в Україні понад 58% населення мали дохід, нижчий від середнього, а понад чверть – нижчий від межі малозабезпеченості. Отже, третина населення знаходилася за межею продовольчої безпеки, а чверть – узагалі недоїдала.

Для поліпшення нинішньої ситуації необхідне гарантування державою пріоритетного розвитку агропромислового комплексу з визначенням сільського господарства базовою галуззю економіки народного господарства. Проведені в агропромисловій сфері реформи поки що не були достатньо ефективними, а з поглибленням диспаритету цін на промислову й сільськогосподарську продукцію продовжувався тривалий спад сільськогосподарського двиробництва.

Якщо розглядати виробництво окремої продукції сільського господарства та продуктів харчування на душу населення, в Україні відсутні позитивні зрушення щодо продукції тваринництва, яка є джерелом необхідних поживних речовин для людини (м'ясо, продукція з незбираного молока, масло тваринне тощо).

Споживання продуктів харчування значної частки населення не досягає мінімальних фізіологічних норм. За нинішніх умов, аграрна політика повинна бути спрямована на стабільне зростання обсягів виробництва, відродження й розвитку внутрішнього та зовнішнього ринків продовольства.

В умовах України основними критеріями забезпечення продовольчої безпеки мають бути:

- ступінь задоволення фізіологічних потреб населення у харчових речовинах та енергії, відповідність раціону харчування людини вимогам мінімального рівня вмісту у продуктах харчування шкідливих для її здоров'я речовин;
- рівень і темпи розвитку галузей вітчизняного агропромислового комплексу, можливість забезпечення їх розширеного виробництва;
- розміри стратегічного продовольчого резерву та оперативних продовольчих запасів для того, щоб здійснити у разі потреби товарні інтервенції [7, с. 24–25].

Шляхи досягнення продовольчої безпеки

У напрямі досягнення продовольчої безпеки необхідно виокремити три її основні складові: підвищення ефективності підприємств АПК; зовнішньоекономічна політика розвитку АПК; державна політика України щодо забезпечення повноцінного харчування населення (див. рисунок), які тісно пов'язані між собою і повинні забезпечити стає зростання рівня суспільного добробуту.

Отже, продовольча безпека країни є важливою складовою економічної безпеки держави. Крім того, національна продовольча безпека є елементом міжнародної продовольчої безпеки.

Висновки і перспективи. Подальший розвиток глобальної агропродовольчої системи пов'язаний з різноманітними сценаріями розвитку, які невід'ємні від питань продовольчої безпеки. За одним сценарієм: у разі поглиблення процесу міжнародного поділу праці у світовому сільському господарстві – продовольча допомога країнам, що розвиваються, матиме вирішальне значення. Проте, у разі здорожчання імпорту продовольства, країни, що розвиваються, зменшують його обсяги, а країни-виробники спрямовують свій експорт у країни, які володіють платоспроможним попитом. У такому разі гостро зростає потреба в продовольчій допомозі, проте кількість зернових, яка спрямовується з цією метою, постійно зменшується. Збереження даної тенденції негативно вплине на стан найбідніших країн, значна частина яких розташована в країнах Азії та Африки південніше Сахари.

За іншим сценарієм розвитку, передбачається розширення виробничих потужностей та доступ найбідніших країн до світового ринку продовольства. Ці країни не повинні розраховувати лише на імпорт та продовольчу допомогу через нестабільність світового агропродовольчого ринку. Для забезпечення продовольчої безпеки необхідно збільшити інвестиції на розвиток сільського господарства.

Список літератури

1. Белорус О. Г. Экономическая система глобализма / О. Г. Белорус. – К., 2003. – 390 с.
2. Власов В. І. Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері / В. І. Власов // Економіка України. – 2006. – № 3 (532). – С. 75–80.
3. Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 43–50.
4. Саблук П. Т. Экономические основы продовольственной безопасности стран мира / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – С. 21–25.
5. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fao.org/home/en/>
6. Ганначенко С. Л. Світовий ринок агропродовольства на сучасному етапі розвитку: висновки (перспективи) для України / С. Л. Ганначенко // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 1. – С. 142–154.
7. Сеперович Н. Продовольча безпека в Україні: стан, проблеми, шляхи вирішення [Електронний ресурс] / Н. Сеперович, О. Шевцов. – Режим доступу : http://www.fem.znau.edu.ua/courses/agr_pol/files/12/ Продовольча безпека України.pdf

References

1. Belorus, O. H. (2003). Ekonomicheskaiia sistema globalizma / O. H. Belorus. – K., 390.
2. Vlasov, V. I. (2006). Tendentsii ta problemy globalnykh protsesiv u svitovii prodovolchii sferi / V. I. Vlasov // Ekonomika Ukrainy, 3 (532), 75–80.
3. Paskhaver, B. (2006). Suchasnyi stan prodovolchoi bezpeky / B. Paskhaver // Ekonomika Ukrainy, 4, 43–50.
4. Sabluk, P. T. (2008). Ekonomycheskiye osnovy prodovolstvennoi bezopasnosti stran mira / P. T. Sabluk // Ekonomika APK, 8, 21–25.
5. Ofitsiinyi sait Prodovolchoi ta silskohospodarskoi orhanizatsii OON (FAO) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://fao.org/home/en/>.
6. Hannachenko, S. L. (2010). Svitovyi rynek ahroprodovolstva na suchasnomu etapi rozvytku: vysnovky (perspektyvy) dlia Ukrainy// Ekonomika i prohnozuvannia, 1, 142–154.
7. Seperovych, N., Shevtsov, O. Prodovolcha bezpeka v Ukraini: stan, problemy, shliakhy vyrishennia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://www.fem.znau.edu.ua/courses/agr_pol/files/12/Prodovolcha bezpekaUkrainy.pdf](http://www.fem.znau.edu.ua/courses/agr_pol/files/12/Prodovolcha%20bezpekaUkrainy.pdf).

ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

С. Л. Бокова,
А. В. Боков

***Аннотация.** Исследована проблема обеспечения продовольственной безопасности стран мира, которая является составляющей международной безопасности, что особо актуально в условиях усиления процессов глобализации. Основная сложность в решении этого вопроса связана с недостаточностью продовольствия и ограниченностью природных ресурсов, повышением цен на продукты питания на мировых рынках при росте населения планеты стремительными темпами.*

Рассмотрены проблемы экономического и технического развития, которые недавно были актуальными только для отдельных государств, а сегодня приобретают глобальное измерение, то есть более настойчиво требуют для своего решения скоординированных действий всего мирового сообщества. Одним из таких важнейших вопросов является обеспечение продовольствием и сельскохозяйственным сырьем. Создание основ продовольственной безопасности – системная задача, решение которой начинается с мирового уровня и должно доходить до каждого конкретного человека.

Украина наравне с другими странами может быть стабилизатором мирового продовольственного рынка и источником поддержки продовольственной безопасности стран с неблагоприятными природно-климатическими условиями ведения сельскохозяйственного производства.

Предположены различные сценарии дальнейшего развития глобальной агропродовольственной системы. По одному сценарию – продовольственная помощь развивающимся странам будет иметь

решающее значение. Другой сценарий развития предполагает расширение производственных мощностей и доступ беднейших стран на рынок продовольствия.

Ключевые слова: глобализация, сельскохозяйственная продукция, рынок, продовольственная безопасность

FOOD SECURITY IN GLOBALIZATION

S. L. Bokova,
A. V. Bokov

Abstract. *The issues of providing food security in the world, which is part of international security, acquires a specific relevance in terms of strengthening the processes of globalization. The aggravation of such situation due to the lack of food and limited natural resources, rising food prices on world markets and with rapid population growth.*

Globalization gives rise new contradictions and problems in the global economy. There are a lot of issues of economic and technological development, recently were relevant only for individual countries, are now global dimension, that more insistent need for coordinated action solved the world community. One of these important issues is to ensure food and agricultural raw materials. Laying the foundation of food security is a systemic problem, the solution begins with world-class and should be income to every individual.

Safely country regarding food security are the stabilizers of the global food market (such as a stabilizer for the existing environmental conditions can be Ukraine) and sources of support for food security of the adverse climatic conditions of agricultural production.

Further development of the global agro-food system associated with a variety of scenarios that are inseparable from issues of food security. In one scenario, if the process of deepening international division of labor in global agriculture – food aid to developing countries, will be crucial. In another scenario provides for capacity expansion and access of the poorest countries and developing countries, to the food market.

Keywords: globalization, agricultural production, market, food security